

- Ляхоцький В. П. (гол. ред.), Матяш І. Б. (заст. гол. ред.), Федорова Л. М. (відп. секр.) та ін. – К., 2001. – 478 с.
6. Сохацька Є. «Молюся за весь рідний край...»: штрихи до життєпису Івана Огієнка та його культурологічної діяльності / Є. Сохацька. – Кам'янець-Подільський: ПП Мошак М. І., 2007. – 276 с.
 7. Тимошик М. «Лишусь навки з чужиною...»: митрополит Іларіон (Іван Огієнко) і українське відродження / М. Тимошик. – Вінніпег-Київ: Український православний Собор Св. Покрови – Наша культура і наука, 2000. – 548 с.
 8. Тіменик З. Іван Огієнко (Митрополит Іларіон). 1882–1972: життєписно-бібліографічний нарис / З. Тіменик. – Львів, 1997. – 230 с.

Пістун Н.

Науковий керівник – проф. Бистрицька Е.В.

ПРОБЛЕМИ ПЕРЕХОДУ ПОЧАЇВСЬКОГО МОНАСТІРЯ ПІД ЮРИСДИКЦІЮ УНІЙНОЇ ЦЕРКВИ НА ПОЧАТКУ ХVІІІ СТ..

Унійна Церква (УЦ) була започаткована у 1596 р., внаслідок укладання Берестейської унії, коли православні ієрархи Речі Посполитої перейшли під юрисдикцію папи Римського із визнанням основних догматів Католицької Церкви. Процес її утвердження на теренах Правобережної України був непростим. На рубежі ХVІІ–ХVІІІ ст. унія поступово утвердилася на Правобережжі. Луцько-Острозька єпархія, до якої входили землі Почаєва, була утворена у 1702 р. Важливу роль у діяльності цієї церкви відігравав Василианський чин, який був своєрідним становим хребтом УЦ, її інтелектуальним ядром [3]. Пам'ятаючи сумний досвід Берестейського собору, ієрархи дипломатично підготували своїх вірних, тож у цілому навернення пройшло без ускладнень. Додатково цьому сприяло й те, що активну участь у церковному житті ще брала дрібна православна шляхта, яка усвідомлювала зміни в релігійній та загальнополітичній ситуації. Залишається додати, що аналогічні процеси відбулися безболісно і на території в Білорусі [13, с. 339]. Незважаючи на стрімке поширення УЦ на цих теренах, Почаївський монастир отримує від короля Августа ІІ (1697-1706 рр.) окрему грамоту (1700 р.), що підтверджувала права та привілеї на даровані маєтки Почаївської святині. Ця грамота була отримана за сприяння Діонісія Жабокрицького (єпископ Руської Унійної церкви з 1702 р.), Й. Сасвича (намісник Почаївського монастиря 1699-1711) та Сильвестра Тройцевича (ігумена Белзького монастиря), що звернулися з проханням про заступництво до російського резидента у Варшаві Любіма Судейкіна. Тоді ж, перебуваючи у Варшаві, Й. Сасвич отримав в короля грамоту, що звільняла Почаїв від перебування військового гарнізону і додаткових податків з боку чиновників і взагалі гарантувала заступництво короля щодо насильницького прийняття унії. Ця грамота від 9 червня 1701р. була внесена в гродські книги ігуменом Никодимом Лозинським разом з іншими документами, які підтверджували фондуш монастиря [12, с. 498-502].

Проте, через свавілля польської шляхти, яке на той час посилювалося, ніхто, навіть король, не міг застерегти монастир від нападів спочатку магната А. Фірлея, а потім його наступників з роду Тарнавських, шляхти та єзуїтів. Польський магнат Станіслав Тарнавський втручався у призначення ігуменів, насилвав на монастир гайдуків і робив інші безчинства. Не без його участі монахи поділилися на противників і прихильників унії [5; с. 20].

Актуальним питанням, яке постало в історіографії ХІХ-ХХ ст. та залишається не до кінця з'ясованим у сучасних дослідженнях, є питання дати переходу Почаївського монастиря в юрисдикцію УЦ. Всі дослідники традиційно, посилаються на слова архимандрита Амвросія Потоцького, автора «Сказання о Почаевской Лавре»: «...дело это, по существу темное, так и должно было остаться во мраке неизвесности»[1].

В сучасності у історіографії з цього приводу постає дві точки зору. Одні дослідники називають – 1712/1713 р. роком переходу Почаївського монастиря в унію. Зокрема, Собчук В., пише: «1712 р. монастир визнав унію православної церкви з католицькою і став складовою василіанського ордену» [9, с. 119], автор чи не єдиний посилається на Левицького В., який, власне, обґрунтував свою позицію (на користь 1712-1714 рр.) у спеціальній статті, в якій детально описує зазначені події, на жаль, більшість сучасних дослідників, не посилаються на його роботу; І. Тилявський, який чи не єдиний наводить конкретні докази на користь 1712-1714 рр., базовані на документах. Для таких істориків, як архимандрит Амвросія, А. Хойнацький, Г. Крижанівський, І. Огієнко обставини визнання унії Почаївським монастирем було не до кінця зрозумілим. Більшість з них вказують, що ні у лаврському архіві, ні в інших письмових джерелах не залишилося жодних документів, в яких було б зафіксовано той факт, коли саме православний монастир перейшов в унію. Вони відносять цю перемену ніяк не раніше Замойського синоду 1720 р., вказуючи на останнього православного ігумена Гедеона Левицького, що управляв монастирем з 1716 р. до 1726 р. Але ці припущення не відповідають дійсності і не знаходять підтвердження в жодній документації. І. Дубилко також писав, що на сьогодні відомий точний список усіх монастирських настоятелів, починаючи з преподобного Іова і закінчуючи Гедеоном Левицьким. І вказує, що коли у 1720 р. відбувся унійний Замойський собор, на якому були узаконені всі відступлення від давнього православного чину на користь латинства і де були присутні настоятелі майже всіх волинських монастирів, які увійшли в унію, то Гедеона там не було, а наступником його нібито вже став уніат – Феодосій Рудницький [6, с.73]. Закордонні дослідники не обмежилися загальними фразами, щодо

проблеми переходу Почаївського монастиря та більш детально вивчили це питання. Дослідниця Беата Лоренс, подає інформацію, яка показує, що починаючи з 1712 р. монастир поступово переходить в унію.

Історія Почаївського монастиря, чомусь подається відірвано від тих суспільно-релігійних процесів, що мали місце в цей час. Відомо, що унійна церква в цей період утверджувалася на теренах Правобережжя, монастирі одним за одним переходили у її підпорядкування. Переважно це відбувається за рахунок відновлення занедбаних, колишніх православних монастирів. Відомо, що перший монастир на території Поділля, який увійшов в унійну юрисдикцію був Сатанівський, його було засновано ще у 1600 р. Василіани ж зайняли цей монастир у 1707 р., на цей в ньому не проживали монахи. Унійні ченці жили там до 1793 р., коли монастир перейшов до православних. 1708 р. василіанським монастирем став Маліївський, який раніше був православним, проте в середині XVII ст., був зруйнований внаслідок Визвольної війни Б. Хмельницького та ін. [11, с. 24]. На цьому тлі передача Почаївського монастиря не видається таким таємничим явищем, як подається в літературі, а швидше виступає закономірним явищем цього періоду. Значна увага, яку приділяють Почаївському монастирю, з цього приводу, пояснюється значенням цього монастиря для Православної церкви, який вважався та вважається «форпостом православ'я» на Волині. Отож, станом на 1710 р. поза унією залишився лише Почаївський та два менші монастирі, що адміністративно від нього залежали: Загаєцький та Страклівський. [7, с. 28-32.].

На користь першої версії свідчить лист почаївського ігумена і його монахів до Конгрегації Поширення Віри, датований 23 липня 1712 р., в якому зокрема йдеться: «... Наш Почаївський монастир заснований паном Домашевським коло ста літ тому. Волею фундатора був він прилучений до Церкви Константинопольської, уставу ставропігального а згодом з різних воєнних лихоліть підчинений під Архієпископа Московського (мається на увазі спроба Й. Саєвича отримати для Почаївського монастиря, ставропігію і підпорядкувати його безпосередньо Москві [8, с. 219]) якого ми за одноголосним рішенням цілої братії покинули уважаючи це підчинення за справу для нас шкідливу. Тому як залежали ми колісь від Константинопольського патріарха хочемо тепер залежати від Найвищого Архієрея. Отак пильно просимо щоб прилучено було нас до Збору всіх монастирів Правила св. Василія Великого існуючого на землях Львівській, Галицькій та Камянець Подільського, що його засновано минулого року під опікою єпископа Львівського Шептицького, бо цей Збір є найблищим до наших чернечих правил та дисципліни...» [4, с. 82-87]. Про цей лист пише і Польська дослідниця Беата Лоренс. Вона говорить, що почаївські ченці направили лист до Конгрегації Поширення Віри, датований 23 липня 1712 р., в якому декларували приєднання до унії і бажання підпорядкуватися владі владики львівського Варлаама Шептицького [16, с. 26].

Щоб краще зрозуміти ці події, потрібно звернути увагу на наступні обставини. Після того, як 1709 р. Д. Жабокрицький (луцький єпископ, що перейшов в унію у 1702 р.), був заарештований (після Полтавської битви, за нібито зв'язок із шведами) і згодом висланий до Москви, єпископом Луцьким, з подачі Росії, був призначений Йосиф Шумлянський (польський король Август II не визнав його єпископом і не дав зайняти єпархію) [8, с. 219]. Оскільки, Д. Жабокрицький знаходився в тюрмі (де і помер 1715 р.), луцька єпархія була передана адміністратору (як унійна), під тимчасове управління, адже не можна було призначити нового єпископа поки Д. Жабокрицький ще був живий, хоч той і був ув'язненим. Передана вона була єпископу Холмському, який управляв і Луцькою і Холмською єпархіями [10]. Тому монахи у вищезгаданому листі зазначають, що вони юрисдикцію єпископа Холмського і Луцького не визнають, а апелюють, що складуть унію на руки В. Шептицького (єпископа Львівського). Прохання Почаївських монахів було розглянуто на засіданнях Конгрегації Поширення Віри 2 серпня та 12 вересня 1712 р. Вони говорять, що хоч монастир не знаходиться на території Львівського єпископа, а на території Луцького, проте Почаївський монастир маючи Константинопольську ставропігію, не підпорядковувався місцевому ординарію, а безпосередньо Константинопольському патріархові, на тих правах він не є їхнім ординарієм. У вирішенні цього питання за приклад було взято справу про визнання унії Львівським Ставропігальним Братством 23 червня 1708 року, яке мало аналогічне прохання і 5 квітня 1709 р. воно було затверджене [14, с. 57]. Відомий також документ, в якому говориться, що 2 серпня 1712 р., прийшла інстанція у супроводі варшавського нунція Тромбетті, щоб означеним монахам перейти до унії і вказується, що почаївські ченці не хочуть визнати іншої юрисдикції, тільки тої, що єпископа Рутенського у Львові [14, с.63-66]. Проте, в Римі побоялися обурення, що його міг виявити єпископ Луцький, тому вирішено, що монастир остаточно залишиться під його юрисдикцією [15, с. 63-65].

Третім моментом, що вартий уваги, є документ датований 1714 р., в якому серед унійних монастирів, що сплачують податок (гіберну) вказується і Почаївський це свідчить, що станом на той час, він уже був в унійній юрисдикції. Згідно з документом, призначено йому було до сплати 280 злотих зі знижкою 30 злотих [2, с. 32-33]. Отож, вивчивши ці документи, зникає будь-яка загадковість у питанні переходу Почаївського монастиря в унію.

Відомо, що ще у 1712 р. на Луцькій православній кафедрі утвердився вже унійний єпископ Йосиф Виговський, а у 1714 році в Почаївському монастирі, його приймали як почесного гостя. Монахи навіть запитали у нього дозволу на будівництво нової каплиці св. Великомучениці Варвари і дозволили йому скласти докладний опис монастирського майна [12; с. 82]. З цього приводу В. Левицький пише так: «Если архим. Амвросий и прот. Хойнацкий жалуются на то, что не осталось никаких официальных

документів относительно переходу Почаевского монастиря в унію, то нас удивляє, то що вони їх видят і сами этого не сознают. В самом деле, и тот и другой упоминают о посещении (визитации) Почаевского монастиря в июне 1714 г. Луцким униатским епископом Иосифом Выговским; они говорят, что он обозревал монастирь (...). Но, вместе с тем, не догадываются, что это и было официальное принятие Луцким униатским епископом монастиря под свою власть» [8, с. 233.].

Отож, видається очевидним той факт, що перехід Почаївського монастиря в унію, не був одномоментним явищем, і як бачимо станом на 1714 р. цей монастир, як і більшість інших на цій території перейшов під юрисдикцію Унійної Церкви.

ЛІТЕРАТУРА

1. Амвросий, архимандрит [Лотоцкий А.]. Сказание о Почаевской Успенской лавре, на основании документов, хранящихся в лаврском архиве. – Почаев, 1872
2. Архив Юго-Западной России, издаваемый Временною Коммиссиею для разбора древних актов, высочайше учрежденною при Киевском, Подольском и Волыньском генерал-губернаторе, Частина 1, том. II, Киев 1864. с. 32-33. (док. № №1158-1159)
3. Білик В. Становище василіанських монастирів Правобережної України у Суспільно-політичних умовах Російської імперії (кінець XVIII – 30-ті рр. XIX ст.) // Минувле і сучасне Волині та Полісся. Християнство в історії і культурі Володимира-Волинського та Волині. Науковий збірник. Випуск 47. Матеріали XLVII Всеукраїнської наукової історико-краєзнавчої конференції – Луцьк, 2013. – С. 3–8.
4. Великий А. Світла і тіні української історії: причинки до історії української церковної думки / А. Г. Великий. – Рим : Вид. ОО. Василян, 1969. – 218 с.
5. Гудима А. Почаївський монастир в історичній долі українства / А.М. Гудима. - Тернопіль, 1995. – 286 с.
6. Дубилко І. Почаївський монастир в історії нашого народу / І.Дубилко. - Вінніпег.: Інститут Дослідів Волині, 1986. – 114 с.
7. Інокентій. Свято-Успенская Почаевская лавра в борьбе с католицизмом. // Журнал Московской Патриархии. – 1953. – № 10. с. 28–32.
8. Левицкий В. Игумен Иосиф Саевич и переход Почаевской лавры в унию // ВЕВ. – 1916. – № 47; Православная Волянь. – 1917. – № 3.
9. Собчук В. Д. Почаївська лавра і народна освіта / В. Д. Собчук // Релігія і церква в історії Волині : зб. наук. пр. – Кременець, 2007. – С.117–151.
10. Станіславський В.В. Жабокрицький Діонісій [Електронний ресурс] // Енциклопедія історії України: Т. 3: Е-Й / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. - К.: В-во "Наукова думка", 2005. - 672 с.: іл. – Режим доступу: http://www.history.org.ua/?termin=Zhabokrycky_D
11. Хіхляч, Б. Економічне життя населення Василіанських монастирів на Поділлі (XVIII - I-а третина XIX ст.) [Текст] / Б. Хіхляч // Київська старовина. – 2008. – № 6. – С. 22-37.
12. Хойнацкий А.Ф. Почаевская Успенская лавра. Историческое описание / А. Ф. Хойнацкий. – Почаев, 1897. - 557 с.
13. Яковенко Н. М. Нарис історії України. З найдавніших часів до кінця XVIII століття: навч. пос. / Н. М. Яковенко. – К.: Генеза, 1997. – 312 с.
14. ACTA S. C. DE propaganda Fide Ecclesiam catholicam et bielarusjae spectantia vol. III 1710-1740 col. P. Athanasius (Analecta OSBM, series II, section III), Romae 1954 s. 57
15. Litterae S. C. DE propaganda Fide Ecclesiam catholicam et bielarusjae spectantia vol. III 1710-1730 col. A. G. Welykij (Analecta OSBM, series II, section III), Romae 1956, s. 63-65
16. Lorens B. Bazylianie prowincji koronnej w latach 1743-1780. – Rzeszów: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, 2014. – 559

Олійник С.

Науковий керівник – доц. Морська Н. Л.

СУЧАСНІ НАУКОВІ СТРАТЕГІЇ РОЗВИНЕНИХ КРАЇН СВІТУ

У сучасному глобалізованому світі дедалі більшу роль відіграє наукова сфера. Саме вона, а не військова могутність, стає індикатором потужності країни на міжнародній арені. Відповідно, позитивні зрушення в науково-дослідній діяльності дають змогу покращити соціально-економічний та технологічний рівень країни, вивести її до групи світових лідерів.

Питанню сучасних наукових стратегій передових країн світу приділяється значна увага з боку дослідників. Зокрема, цій тематиці присвятили свої дослідження В. Заверухин [3], П. Руффіні [4] та А. Яник [8]. Але, водночас, слід відмітити, що дана проблематика все ще залишається малодослідженою, оскільки значення та результати впровадження в дію тієї чи іншої наукової моделі є довгостроковою перспективою і їхні сильні та слабкі місця повною мірою проявляться лише у майбутньому. Звідси впливає й актуальність даної статті, яка має на меті охарактеризувати основні наукові стратегії найбільш розвинених країн сучасного світу: Німеччини, Великобританії, Франції, Японії та США.

Наука завжди мала велике значення в культурі Німеччини, а німецька наука – у світовому процесі отримання знань. Німецькі вчені внесли значний вклад у розвиток технічних та природничих наук. В наші дні Німеччина володіє значним науково-дослідним потенціалом. Великою мірою такого результату